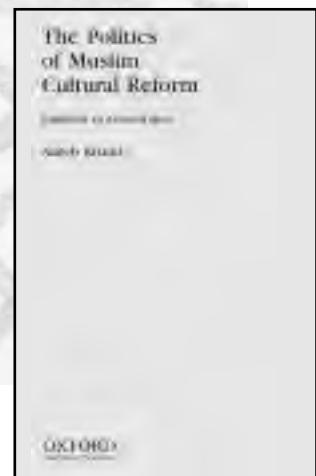
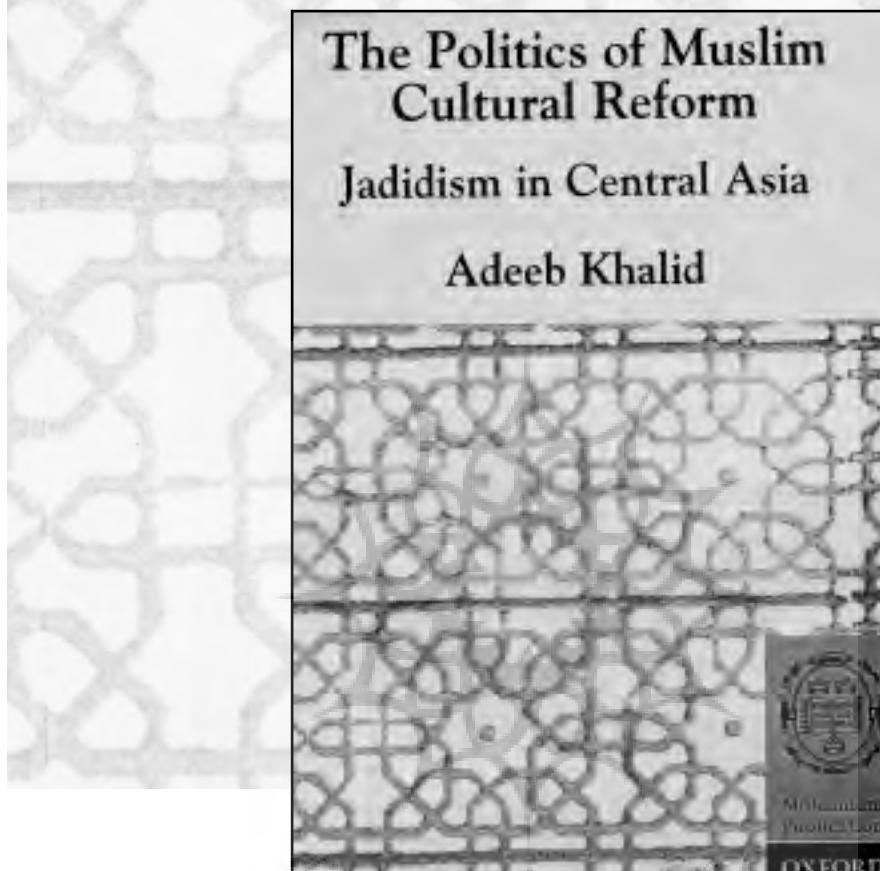

جدیدی‌گری در آسپای میانه*

۰ محسن جعفری مذهب

- ۱- نگاه نو به تاریخ، ظهور نقد تاریخی منابع.

۲- اسلام به مثابه نیریوی فرهنگی.

۳- اصول جدید تعلیم و تربیت.

۴- اهمیت اجتماعی زن، حمایت از حقوق زنان.

۵- توسعه و پیشرفت با تکیه بر ضدیت با غرب

مسیحی و شرق کافر (چین و ژاپن)

پیشگامان این نهضت کسانی بودند چون عباسقلی آقا
باکی خانف (۹۴-۱۷۸۴ م / ۱۲۶۴-۱۲۰۸ ه)، میرزا
فتح علی آخوندزاده (۱۸۱۲-۱۸۷۸ م / ۱۲۷۵-۱۲۲۷ ه)،
چوکان ولی خانوف (۱۸۳۵-۱۸۶۵ م / ۱۲۵۱-۱۲۸۲ ه)،
میرزا کاظم بیک (۱۸۰۲-۱۸۷۰ م / ۱۲۱۷-۱۲۸۷ ه) و
پس از آنان چهره هایی چون شهاب الدین مرجانی (۱۸۱۸)
-۱۸۸۹ م / ۱۲۳۳-۱۳۰۶ ه)، عبدالقیوم نصیری (۱۸۲۵)
-۱۹۰۲ م / ۱۲۴۰-۱۳۲۰ ه) حسن بیک زردابی (۱۸۳۷)
-۱۹۰۷ م / ۱۲۵۳-۱۳۲۵ ه)، عالم جان بارودی (۱۸۵۷)
-۱۹۲۱ م / ۱۲۷۳-۱۳۳۹ ه)، رضا الدین فخر الدین
-۱۸۸۰ م / ۱۲۷۵-۱۳۵۵ ه)، منور قاری (۱۸۵۹-۱۹۳۶)

دولت روسیه که با شکست تاتارها در سال ۱۴۹۲ م / ۸۹۷ ه امپراتوری روسیه را بنا نهاد، به تدریج سرزمین‌های شمال دریای سیاه را از عثمانیان، سرزمین‌های فقازار از ایران و سرزمین‌های آسیای میانه و مرکزی را از بقایای خانات جغتای و جوجی ستاند و به تدریج امپراتوری خود را به اوچ وسعت سرزمینی رساند. از آنجا که اکثریت مردم سرزمین‌های مفتوحه مسلمان بودند، کم کم اکثریت مردم امپراتوری را نه اسلام‌واهه بلکه مسلمانان بیشتر ترک تیار تشکیل می‌دادند.

آشنایی مسلمانان روسیه با اروپا، باعث جنبش‌های روشنگرانه و تجدیدخواهی شد که آخرین و مهمترین آنان جنبش جدیدی بود. از آغاز سده نوزدهم روشنگرکاران مسلمان روسیه دست به ایجاد نظام نوین آموزشی زندن که مهمترین ابزارشان در مرحله نخست چاپ و سپس نشریه و مدرسه بود. مدارسی که در مقابل مکاتب سنتی اسلامی و مدارس اروپایی روسی بود. بر این مدارس اصول جدید حاکم بود که مهمترین آن عبارت بود از:

آشنایی مسلمانان روسیه با اروپا، باعث جنش‌های روشنگرانه و تجدددخواهی شد که آخرین و مهم‌ترین آنها جنش جدیدی بود

جنیش جدیدی در ابتدا در مناطق اروپایی روسیه چون کریمه و تاتارستان، و سپس در میانه راه، در قفقاز شمالی و جنوبی و در پایان در آسیای میانه رواج پافت

عبدالرئوف فطرت و دو نفر دیگر که شناخته نشدنند (۱۹۲۰)

قاجار و مشروطیت با جدیدیان روسیه مورد بررسی قرار نگرفته و تا آنجا که این نگارنده اطلاع دارد تاکنون هیچ مطلب مستقلی درباره جدیدیان به فارسی منتشر نشده است.

سیاست‌های اصلاحات فرهنگی مسلمانان: جدیدی گری در آسیای میانه، پایان نامه دکترای ادبی خالد، استاد تاریخ کالج کارلتون است که در سال ۱۹۹۳ در دانشگاه ویسکانسین - مدیسن دفاع شده است.^۱

از این دانشمند پاکستانی‌الاصل امریکایی پیشتر مقاله‌ای با عنوان «چاپخانه داران مسلمان در آسیای مرکزی تزاری» بدست این نگارنده ترجمه شده بود که در مجله آسیای میانه و قفقاز شماره ۲۵ بهار ۱۳۷۸ منتشر شد. و نیز مقالات دیگری دارد از جمله «چاپ، انتشارات، و اصلاحات در آسیای مرکزی تزاری»، «جامعه و سیاست در بخارا ۱۸۶۸-۱۹۲۰» و «تاشکند ۱۹۱۷: سیاست مسلمانان در ترکستان انقلابی» که امید است ترجمه و منتشر گردد و به شناخت ما ایرانیان از ترکستان نوین یاری رساند.

-۱۸۷۴ م / ۱۳۵۲-۱۲۹۷ هـ)، محمود خوجا بهبودی -۱۸۸۶ م / ۱۳۳۷-۱۲۹۱ هـ)، عبدالرئوف فطرت -۱۳۵۷-۱۳۰۳ هـ) و آخر سر احمد مخدوم داشت -۱۸۹۷-۱۸۲۶ م / ۱۳۰۵-۱۲۴۱ هـ) و صدرالدین عینی (۱۹۵۴-۱۸۷۸ م / ۱۲۹۵ هـ ش).^۲ اما بی‌تر دید نام اسماعیل بیک گاسپرینسکی (۱۸۵۱-۱۹۱۴ م / ۱۲۶۷-۱۳۳۲ هـ) چون ستاره‌ای بر تاریک این جنبش می‌درخشد. او با انتشار سی ساله روزنامه «ترجمان» در شهر باغچه‌سرای کریمه، زبان گویای مسلمانان روسیه بود. جنبش جدیدی در ابتدا در مناطق اروپایی روسیه چون کریمه و تاتارستان، و سپس در میانه را، در قفقاز شمالی و جنوبی و در پایان در آسیای میانه رواج یافت. از آنجا که اکثریت مسلمانان روسیه را ترک تباران تشکیل می‌دادند، زبان این جنبش ترکی بود و فقط آثار کمی از جدیدیان فارس زبان قفقاز (چون طالب اوف و مستشارالدوله) و تاجیک زبان آسیای میانه (چون نشریه بخارای شریف و آثار صدرالدین عینی و احمد دانش) باقی مانده است. هنوز ارتباط روشنفکران دوره

هنوز ارتباط روشنفکران دوره
قاجار و مشروطیت با
جدیدیان روسیه مورد
بررسی قرار نگرفته و تا آنجا
که این نگارنده اطلاع دارد،
تاکنون هیچ مطلب مستقلی
درباره جدیدیان به فارسی
منتشر نشده است

از آنجا که اکثریت مسلمانان روسیه را ترک تباران تشکیل می دادند، زبان این جنبش ترکی بود و فقط آثار کمی از جدیدیان فارسی زبان قفقاز و تاجیک زبانان آسیای میانه باقی مانده است

پژوهشگاه اسناد ادبی

۴۳

«در برابر قدرت شوروی»، «کمونیست‌های مسلمان» و «آسیای میانه شوروی» توجه می‌دارد. منابع تحقیق پژوهشگر بسیار فراگیر است و از آرشیوهای دولتی کشورهای آسیای میانه به خوبی و وفور استفاده کرده است. چاپ کتاب نیز بسیار شکیل و ارزشمند است. امید است به زودی ترجمه خوبی از آن منتشر گردد و آگاهی ایرانیان را از جنبش‌های اصلاحگرانه در مناطق جدا شده از ایران بیشتر کند.

پی نوشت‌ها:

* The Politics of Muslim Cultural ReForm: Jadidism in Central Asia, Adeeb Khalid oxford University Press, Karachi, ۲۰۰۰

۱. درباره جنبش جدیدی، بنگرید به: Lazzerini, Edward J. "Ethnicity and the Uses of History: the Case of the Volga Tatars and jadidism" Central Asian Survey ۱۹۸۲(۱): ۶۱-۶۹ "Jadidism" Oxford Encyclopaedia of Modern Islamic word. v.۲, pp. ۳۵۱-۲.

۲. درباره اسماعیل گاسپرینسکی علاوه بر دایرة المعارف‌های معروف اسلامی و ترکی، بنگرید به Lazzerini, Edward J. "Ismail Bey Gasprinskii, The Discourse of Modernism and The Russians" in Tatars of the Crimea: Their struggle for survival, Duurham, N.C. ۱۹۸۸, pp. ۱۴۹-۶۹. "Ismail Bey Gasprinskii's Perevodchik Tercuman:A Clarion of Modernism" in Central AsianMonuments, Istanbul, ۱۹۹۲, pp. ۱۴۳-۵۶. "Gasprinskii, Ismail Bey", Oxford Encyclopaedia of Modern Islamic world v.۲, pp. ۵۲-۳

۳. آن گونه که مطلع شدم چند سال پیش رساله دکترایی در دانشگاه سمیفر پول کریمه درباره گاسپرینسکی دفاع شده است.

کتاب شامل ۸ بخش است: پس از پیشگفتار و مقدمه:

بخش ۱: «آگاهی و جامعه در سده نوزدهم» که در آن به مباحثی چون «آگاهی، ادبیات و فرهنگ»، «مدارس و گسترش اسلام»، «حکومت، جامعه و آگاهی» و «نعمت انزوا» می‌پردازد.

بخش ۲: «پیدایش جامعه مستعمراتی» که به مباحثی چون «فتوات روسیه»، «شکل‌گیری ترکستان»، «پایان انزوا»، «نقشه نوین اجتماعی» و «روس‌ها و بومیان» مورد بررسی قرار می‌گیرد.

بخش ۳: «پیدایش جدیدی گری» به مطالبی چون «نسل اول»، «جدیدی گری»، «جدیدیان آسیای میانه» و «حساسیت‌های استعماری در عصر امپراتوری» اشاره و بررسی می‌کند.

بخش ۴: «سیاست نصیحت» به بررسی درباره «توده و مراتب مردم»، «توده و چاپ»، «نشریات»، «ادبیات»، «نوین»، «ثاثر نوین»، «شکل‌های نوین جامعه پذیری»، «مراتب مردم»، «آینه نصیحت»، «عوامل بقا»، «اخلاق عمومی» و «سیاست نصیحت» می‌پردازد.

بخش ۵: «آگاهی به مثابه راه نجات». در این بخش مباحثی چون «آموزش و مردم بومی»، «اصول جدید»، «عاق مکتب»، «مدارس»، «ظهور مدرسه داری»، «قدس زدایی»، «نزاع در تدریس» و «بدگمانی حکومت» به میان می‌آید.

بخش ۶: «شکل‌گیری ملت». که به مباحثی چون «شخص‌های پیش از مدنّن»، «اسلام و ملت»، «ملی گرایی خیالی»، «سارت و تاجیک»، «وطن»، «زبان» و «مسلمانان ترکستان» پرداخته می‌شود.

بخش ۷: «رهبری ملت» که به مسائلی چون «جایگاه ملت»، «زن و ملت»، «جدیدیان در سیاست»، «جنبیش مسلمانان همه روسیه»، «ترکستان در دومائی دولتی»، «صدای مسلمانان در ترکستان» و «در علاقه ملی» نگاه می‌کند.

بخش ۸: ۱۹۱۷ «زمان حقیقت» به مباحثی چون «انقلاب استعماری»، «سیاست مسلمانان»، «نان و انقلاب» و «تجربه حکومت» نگریسته می‌شود. خاتمه: به نکاتی چون «پوست اندازی جدیدی گری»،